

BO'LAJAK PEDAGOGLARNING PEDAGOGIK ILMIY TADQIQOTLARIDA FOYDALANISHNING METOD VA USULLAR

Sayidumarova Zarnigor Farhodjon qizi

FarDU talabasi

Annatatsiya: Mazkur maqolada, pedagoglar haqida ma'lumot hamda pedagoglarning ilmiy tadqiqot metodlari shuningdek, bu ilmiy tadqiqot metodlaridan foydalanishning samarali xususiyatlari hamda metod va vositalari haqida keng ma'lumotlar berilib o'tilgan.

Аннотация: В данной статье даны сведения о педагогах и методах научных исследований педагогов, а также эффективные особенности использования этих методов научных исследований, а также методов и инструментов.

Annotation: In this article, information about pedagogues and scientific research methods of pedagogues, as well as effective features of using these scientific research methods, as well as methods and tools, is given.

Kalit so'zlar: ilmiy- tadqiqot metodlari, pedagogika, yangilanish, mukammal, nazariya, jarayonlar, ta'lim – tarbiya

Ключевые слова: методы научного исследования, педагогика, обновление, совершенство, теория, процессы, образование - образование.

Key words: scientific research methods, pedagogy, renewal, perfect, theory, processes, education - education

KIRISH

Har qanday fan o'zining ilmiy-tadqiqot metodlariga ega. Bu metodlari orqali u o'z mazmunini boyitib, yangilab boradi. Hayotda va obyektiv dunyoni bilish nazariyasida nimani o'rgatish va qanday o'rgatish kerak, kimni qanday tarbiyalash lozim degan masalalar mavjud bo'lib, ular o'zaro bog'liqdir. Pedagogika o'z

mazmunini boyitish va yangilash maqsadida mavjud pedagogik hodisa hamda jarayonlarni uning maqsadi va vazifalariga muvofiq keladigan metodlari bilan o'rganadi. Pedagogikaning ilmiy-tadqiqot metodlari qanchalik mukammal, aqlga muvofiq, to'g'ri tanlansa ta'lim-tarbiya mazmunni yangilash va takomillashtirish shu darajada yaxshilanadi, pedagogika fani ham boyib boradi. Pedagogik ilmiy-tadqiqot metodlari shaxsni tarbiyalash, unga muayyan yo'nalishlarda chuqur, puxta ilmiy bilimlarni berish tamoyillari, obyekt va subyektiv omillarini aniqlovchi pedagogik jarayonning ichki mohiyati, aloqa va qonuniyatlarini maxsus tekshirish va bilish usullaridir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Bolajak pedagoglar uchun pedagogik ilmiy tadqiqotlardan foydalanishning bir nechta metod va uslublari mavjud. Bu uslublarni, ilmiy tadqiqotlarni qo'llash, maqolalar va jurnallardan foydalanish, konferensiyalar va seminarlarga qatnashish, ilmiy tahlillar va tushunchalar yaratish va boshqalar kabi amallardan iborat bo'lishi mumkin. Quyidagi maqolada bu uslublarni haqida qisqacha ma'lumot beraman:

1. Ilmiy tadqiqotlarni qo'llash: Bolajak pedagoglar, pedagogik sohasidagi ilmiy tadqiqotlardan foydalanish uchun o'zlarining o'zlashtirilgan ilmiy tadqiqotlarini olib borishlari mumkin. Bu, o'zlashtirilgan tadqiqotlar yordamida pedagogik muammolarni yechish va yangi tahlillar va tushunchalar yaratish imkonini beradi.

2. Maqolalar va jurnallardan foydalanish: Bolajak pedagoglar, pedagogik sohasidagi so'nggi maqolalardan va jurnallardan foydalanish orqali so'nggi yangiliklarni o'rganishlari mumkin. Bu, ularga ilmiy jurnallardagi maqolalar, pedagogik konferensiyalar va seminarlar haqida ma'lumotlar yordamida pedagogik sohasidagi so'nggi yangiliklarni bilishga imkon beradi.

3. Konferensiyalar va seminarlarga qatnashish: Bolajak pedagoglar, pedagogik sohasidagi konferensiyalar va seminarlarga

qatnashish orqali so'nggi ilmiy tadqiqotlardan foydalanish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu tadbirlar, pedagogik sohasidagi so'nggi yangiliklarni o'rganish, tajriba almashish va boshqa pedagoglar bilan fikr almashish uchun yaxshi imkoniyatlar yaratadi.

4. Ilmiy tahlillar va tushunchalar yaratish: Bolajak pedagoglar, o'zlarining o'zlashtirilgan ilmiy tahlillar va tushunchalarni yaratish orqali pedagogik sohasidagi muammolarga yechim topish imkonini beradi. Bu, pedagogik sohasidagi ma'lumotlarni tahlil qilish, tushunchalar yaratish va pedagogik jarayonlarni optimallashtirishga yordam beradi.

5. O'zlashtirilgan tadqiqotlarni nashr etish: Bolajak pedagoglar, o'zlarining o'zlashtirilgan ilmiy tadqiqotlarini jurnallarda, konferensiyalarda yoki elektronik platformalarda nashr etish orqali pedagogik sohadagi so'nggi yangiliklarni boshqalar bilan ulashish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Bu uslublar bolajak pedagoglar uchun pedagogik ilmiy tadqiqotlardan foydalanishning eng mashhur va ommabop uslublardir. Ularning foydalanishiga qarab, ular pedagogik sohadagi so'nggi yangiliklarni o'rganish, ilmiy tahlillar va tushunchalar yaratish va pedagogik jarayonlarni optimallashtirish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Pedagogika fanining ilmiy tadqiqot metodlari haqida tushuncha. Har qanday fan o'zining ilmiy-tadqiqot metodlariga ega. Bu metodlari orqali u o'z mazmunini boyitib, yangilab boradi. Hayotda va obyektiv dunyoni bilish nazariyasida nimani o'rgatish va qanday o'rgatish kerak, kimni qanday tarbiyalash lozim degan masalalar mavjud bo'lib, ular o'zaro bog'liqdir. Nima qilish kerak va qanday amalga oshirish lozim – degan muammolar o'rtasida dialektik birlik mavjuddir. Pedagogika o'z mazmunini boyitish va yangilash maqsadida mavjud pedagogik hodisa hamda jarayonlarni uning maqsadi va vazifalariga muvofiq keladigan metodlari bilan o'rganadi. Shu ma'noda pedagogikaning ilmiy-tadqiqot metodlari deganimizda yosh avlodni tarbiyalash, bilim berish va o'qitishning real

jarayonlariga xos bo'lmagan ichki aloqa va munosabatlarni tekshirish, bilish metodlari, uslublari hamda vositalari majmuini tushunamiz.

Pedagogika o'qitish, bilim berish, tarbiyalash jarayonlarini va ularning mohiyatini quyidagicha o'rganishni nazarda tutadi:

1) ularning umumiy aloqasi, bir-birini taqozo etishi hamda o'zaro ta'sir jarayonida bolalarni o'qitish, tarbiyalash, fan, madaniyat, axloq va san'at, ta'lim-tarbiyaning qayerda amalga oshirilishidan qat'iy nazar uzviy aloqada bo'lishi;

2) ularning to'xtovsiz harakati, o'zgarishi va taraqqiy etish jarayonida vujudga keladigan o'qitish hamda tarbiyalash vazifalari, metodlarining o'zgarishi, hamma bolalarni bir xil andozada o'qitish va tarbiyalash mumkin emasligi;

3) bolalarning o'sishida ularning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olish, aqliy va xulqiy faoliyat, so'z va ish birligi mezonlariga tayanish;

4) bolalar kamolotiga ta'sir etuvchi an'ana, urf-odatlar, ular eskilik bilan yangilik, o'rtasida yuz beradigan nizolarni hisobga olish, o'zaro tanqid va hokazo. Pedagogikaning ilmiy-tadqiqot metodlari qanchalik mukammal, aqlga muvofiq, to'g'ri tanlansa ta'lim-tarbiya mazmunini yangilash va takomillashtirish shu darajada yaxshilanib, pedagogika fani ham boyib boradi.

Pedagogik tadqiqotlarni tashkil etishda aniq ilmiy tadqiqot metodlari qo'llaniladi.

NATIJA VA MUHOKAMALAR

Pedagogik tadqiqot metodlari — bu ilmiy nazariyalarni qurilishi, bog'liqliklari, munosabatlari, qonuniy aloqalarini o'rnatish maqsadida ilmiy ma'lumotlarni olish yo'llaridir. Pedagogikada psixologiya, sotsiologiya, fiziologiya, matematika fanlaridan kirib kelgan metodlardan tashqari pedagogikaning o'zini metodlari ham keng qo'llaniladi..

Pedagogik tadqiqotlarni tashkil etishda umumnazariy metodlar: analiz, sintez, taqqoslash, induksiya, deduksiya, mavhumlashtirish, umumlashtirish,

konkretlashtirish, modellashtirish; sotsiologik metodlar: anketa, intervyu, reyting; ijtimoiy psixologik metodlar: sotsiometriya, test, trening; matematik metodlar.

Pedagogik tadqiqot metodlari nazariy va amaliy (empirik) turlarga bo'linadi. Tadqiqotning nazariy metodlari ilmiy faktlarni tizimlashtirish, kengaytirish, aniqlashni taqozo qilib, hodisalarni tushuntiradi va oldindan izohlab, olingan natijalarni ishonchliligini oshirib, mavhumdan aniq bilimlarga o'tishni, turli tushuncha va farazlar orasidagi aloqadorliklarni o'rnatib, asosiy va ikkinchi darajalilarini ajratadi.

Pedagogikada shunday maxsus metodlar mavjudki, ular yordamida ta'lim-tarbiya jarayoniga oid muhim faktlar, turli pedagogik vaziyatlar mohiyatlari, mexanizmlari, xususiyatlari o'rganiladi.

Ob'ektiv dunyoni bilish, nazariyada nimani o'rganish va o'rgatish kerak, kimni va qanday tarbiyalash lozim degan masalalar mavjud bo'lib, ular o'zaro uzviy bog'liqdir.

Har qanday fan sifatida o'zining ilmiy tadqiqot usullariga ega. Bu usullari orqali o'z mazmunini boyitib, yangilab boradi. Pedagogika fani o'z mazmun mohiyatini boyitishda, yangilashda mavjud pedagogik hodisa va nazariyalarni uning maqsadi va vazifalariga muvofiq keladigan usullari bilan o'rganadi. Ushbu ilmning ilmiy tadqiqot usullari deganda yosh avlodni tarbiyalash, bilimli qilish va o'qitishning real jarayonlariga xos bo'lgan ichki aloqa va munosabatlarni tekshirish, bilish yo'llari, uslublari va vositalari majmui tushuniladi.

Pedagogikaning ilmiy tadqiqot usullari qanchalik to'g'ri tanlansa ta'lim-tarbiya mazmunini yangilash va takomillashtirish shu darajada yaxshilanadi, pedagogika fani ham boyib boradi.

Pedagogik ilmiy-tadqiqot metodlari shaxsni tarbiyalash, unga muayyan yo'nalishlarda chuqur, puxta ilmiy bilimlarni berish tamoyillari, obyekti va

subyektiv omillarini aniqlovchi pedagogik jarayonning ichki mohiyati, aloqa va qonuniyatlarini maxsus tekshirish va bilish usullaridir.

Ayni vaqtda, O'zbekiston Respublikasida pedagogik yo'nalishda olib borilayotgan ilmiy izlanishlar dialektik yondashuvga asoslanadi. Pedagogik hodisa, voqelik va ularning qonuniyatlarilarni aniqlashga bunday yondashuv pedagogik hodisa va jarayonlarning umumiy aloqasi, ularning izchil, uzluksiz rivojlanishi, bolaning fiziologik rivoji uning psixologik, intellektual jihatdan takomilashtirib borishini ta'minlashi, qarama-qarshiliklarning shaxs kamolotini ta'minlashdagi o'rni va roli, shuningdek, dialektika kategoriyalarining ahamiyatini e'tirof etadi.

Pedagogik ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirish murakkab, muayyan muddatni taqozo etuvchi, izchillik, uzluksizlik, tizimlilik hamda aniq maqsad kabi xususiyatlarga ega bo'lgan jarayon bo'lib, uning samarali bo'lishi uchun bir qator shartlarga rioya etish zarur. Ular quyidagilardir: muammoning dolzarbligi va mavzuning aniq belgilanganligi; ilmiy farazlarning to'g'ri shakllantirilganligi; vazifalarning tadqiqot maqsadi asosida to'g'ri belgilanganligi; tadqiqot metodlar tizimiga nisbatan obyektiv yondashuv; tajriba- sinov ishlari jarayoniga jalb etiluvchi respondentlarning yosh, psixologik va shaxsiy xususiyatlari, shuningdek, shaxs rivojlanishi qonuniyatlarining to'g'ri hisobga olinganligi; tadqiqot natijalarini oldindan tashxislash va uning natijalarini bashorat qilish; tadqiqot natijalarining kafolatlanganligi. Har bir predmet uning metodlari bilan chambarchas bog'langan. Fan metodlari uning metodologiyasiga mohiyati va prinsiplariga bog'liq bo'ladi. Pedagogikaning bunday mustahkam va ishonchli falsafiy asosi dialektik metoddir.

Pedagogikaning hodisalarini o'rganish va ularning qonuniyatlarini aniqlash masalasida bir-biriga qarama-qarshi ikkita yo'nalish metofizik va dialektik yo'nalish mavjuddir. Metofiziklar pedagogikaning hodisalari va faktlarini

o'zgaras, vaqt, joy va konkret sharoitlardan tashqari boshqa ijtimoiy hodisalar bilan aloqasi bo'lmagan hodisa sifatida olib qaraydilar.

Dialektik metod esa metofizika talqiniga qarama-qarshi o'laroq, o'qitish, bilim berish, tarbiyalash jarayonlarini va ularning mohiyatlarini quyidagicha o'rganishni talab etadi:

1. Ularning umumiy aloqasi bir-birini taqoza etishi va o'zaro ta'sir jarayonida bolalarni tarbiyalash, o'qitishning turmush, siyosat, ideologiya, madaniyat, fan, ahloq, san'at, ta'lim- tarbiya muassasasi tarmoqlarining va ijtimoiy, maktab va oilaviy tarbiyalarini o'zaro bog'liqligi va boshqa.

2. Ularning to'xtovsiz harakati, o'zgarishi va taraqqiy etishi jarayonida ijtimoiy va ilmiy vazifalarining tug'ilishi natijasida kelib chiqadigan o'qitish va tarbiyalash vazifalari, forma va metodlarining o'zgarishi; tarbiyalash qisqa muddatli va tez olib boriladigan ish emas, balki qiyin va murakkab jarayondir, bolalarni andoza, universal sxema asosida o'qitish va tarbiyalash mumkin emas.

3. Bolalarning o'sishida miqdor va sifat o'zgarishlari jarayonida har bir maktab yoshining o'ziga xosligi, tarbiya va ta'lim bola shaxsining sifat jihatidan o'sish va tarkib topishi ekanligi, ong va ahloqning, so'z va ishning birligi va boshqa mezonlar.

4. Qarama-qarshi tomonlarni, an'analarni, qarashlarni va fikrlarni aniqlash va ochish jarayonida tarbiya va ta'limda turmush dialektikasida, yangi va eski o'rtasidagi kurash, shaxs va jamoa o'rtasidagi qarama-qarshiliklar va hokazo.

5. Pedagogikaning qonuniyatlarini obyektiv o'rganishda dialektika kategoriyalari hodisa va mohiyat, sabab va natija, zaruriyat va tasodif, mazmun va shakl, tarixiy va mantiqiy, umumiy va shaxsiy, asosiy va xususiy, aniq va abstrakt kabi kategoriyalar muhim ahamiyatga egadir.

Dialektikaning yuqorida ko'rsatilgan prinsiplari asosidagi pedagogika hodisalari, faktlari va jarayonlarini ilmiy tekshirish, ularning taraqqiy etish qonuniyatlarini bilish mumkin.

XULOSA

Binobarin, pedagogik tadqiqot metodlariga obyektivlik o'qituvchilik pedagogik faoliyatini oshirishga qaratilgan tadqiqot vazifalarining aniqligi, o'quvchilarning yosh xususiyatlarini, bolalar psixologiyasi qonuniyatlarini hisobga olish kabi talablar qo'yiladi. Lekin, bolalarni o'qitish va tarbiyalash amaliyotining o'zi hamma vaqt pedagogik tadqiqotlarning manbai hisoblanadi. Faqat maktab tajribalarigina har bir ilmiy nazariyaning haqqoniyligi hisoblanadi. Tadqiqot metodlarining tanlash fanning o'zi uchun muhim ahamiyatga egadir, uning metodlari qanchalik mukammal bo'lsa, shu fan oldida turgan aktual vazifalar shunchalik muvaffaqiyatli hal etiladi. Hozirgi pedagogik tadqiqotlarning metodlar tizimini to'la hal etilgan deb bo'lmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. X.Xodjayev. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. Darslik. - T."Sano standart" nashriyoti. 2017. SCIENTIFIC PROGRESS VOLUME 3 | ISSUE 4 | 2022 ISSN: 2181-1601 Uzbekistan www.scientificprogress.uz Page 274
2. Khaydarov, S. A. (2021). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. International scientific and practical conference. CUTTING EDGE-SCIENCE. In Conference Proceedings (pp. 41-43).
3. O'. M. Asqarova, M. Xayitboyev, M. S. Nishonov. O'zR Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi. – T: "Talqin", 2008, 15-bet.
4. O'. O'tanov. "Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti". Samarqand, 2016 12-13- bet.
5. <https://arxiv.uz/uz/documents/referatlar/pedagogik-psixologiya/pedagogic-tadqiqot-funksiyalari-va-metodlari>